

Voornaamwoorden

1. Wat zijn voornaamwoorden?

Voornaamwoorden zijn woorden die verwijzen naar zelfstandig naamwoorden, zonder die met name te noemen. Het voornaamwoord kan zowel verwijzen binnen de tekst als buiten de tekst.

- Zij fietst naar het station. (verwijzing buiten de tekst)
- Ken je dat meisje? Nee, ik ken haar niet. (verwijzing binnen de tekst)

Er zijn verschillende voornaamwoorden:

1. **aanwijzend voornaamwoord**: bijvoorbeeld *die, dat, deze, diegene*.

Voorbeeld:

Het boek ligt in *die* kast.

2. **betrekkelijk voornaamwoord**: bijvoorbeeld *die, dat, welke*.

Dat wordt gebruikt bij het-woorden. *Die* wordt gebruikt bij de-woorden.

Voorbeelden:

- Het boek *dat* daar ligt.
- De man *die* daar staat.
- Hij is iemand, *wie* ik zoets nooit zou toevertrouwen.
- Dat is alles, *wat* ik wilde zeggen.

Let op: De woorden *die* en *dat* kunnen een betrekkelijk voornaamwoord of een aanwijzend voornaamwoord zijn. Een aanwijzend voornaamwoord staat voor het zelfstandig naamwoord. Het betrekkelijk voornaamwoord staat achter het zelfstandig naamwoord.

3. **bezittelijk voornaamwoord**, bijvoorbeeld: *mijn, onze*.

Voorbeelden:

- *mijn* kamer
- *jouw* huis
- Geef de *mijne* eens terug!
- *Onze* moeder
- Dat is de *jouwe*!

4. **persoonlijk voornaamwoord**, bijvoorbeeld: *ik, zij, hem, hun*.

Voorbeelden:

- *Ik* ga naar *jou*.
- *Jij* gaat naar *hem*.
- *Hij* gaat naar *haar*.
- *Wij* gaan naar *jullie*.
- *Jullie* gaan naar *ons*.
- *Zij* gaan naar *hen*.
- *Ik* geef *hun* de boeken.
- *Ik* geef de boeken aan *hen*.

Let op de spelling:

Dat is toch *jouw* schrift?

Jouw is een bezittelijk voornaamwoord en dus met een *w* aan het eind!

Dat schrift is toch van *jou*?

Jou is persoonlijk voornaamwoord en dus zonder *w* aan het eind!

5. **onbepaald voornaamwoord**, bijvoorbeeld: *ieder(een), alles, iets, niets, iemand, niemand, wat*.

Een onbepaald voornaamwoord verwijst naar iets vaags.

Voorbeelden:

- *Niemand* praat met Emma.
- *Men* zegt dat altijd.
- Ik heb wel *iets/wat* gehoord.

Let op: Het woord *wat* is alleen een onbepaald voornaamwoord als je het kunt vervangen door het woord *iets*.

6. **uitroepend voornaamwoord**, bijvoorbeeld: *wat, hoe, zo'n, zo*

Voorbeelden:

- *Wat* een geluk!
- *Wat* mooi!
- *Zo'n* schatje!
- *Zo* vervelend!

7. **vragend voornaamwoord**: *wie, wat, welke (welk)* en *wat voor (een)*.

Ze staan heel vaak aan het begin van een vraagzin.

Voorbeelden:

- *Wie* gaat er mee?
- *Wat* ga jij vanavond doen?
- *Welke* vrienden gaan mee naar de bioscoop?
- *Wat voor* onderwerp kies jij?

8. **wederkerend voornaamwoord**, bijvoorbeeld: *, zich, me(zelf)*.

Het wederkerend voornaamwoord komt alleen voor in combinatie met een wederkerend

werkwoord. Voorbeelden van wederkerende werkwoorden: *zich schamen, zich ergeren, zich vergissen*. Het zijn dus werkwoorden in combinatie met het woordje *zich*.

Het wederkerende voornaamwoord is eigenlijk dat woordje *zich*. Het wederkerende voornaamwoord verwijst naar het onderwerp in de zin.

Voorbeelden:

- Ik verheug *me* op mijn feestje.
- Jij vergist *je*.
- U ergert *u (zich)*.
- Hij/zij/het stoort *zich* aan het lawaai.
- Wij gedragen *ons* netjes.
- Jullie herinneren *je* niets meer.
- Zij bemoeien *zich* er niet mee.

Tip: Om het wederkerende voornaamwoord in een zin te vinden, bestaat een handig trucje.

Als je de zin in de derde persoon enkelvoud zet (de *hij-vorm*), dan verandert het wederkerend voornaamwoord in *zich* en dat is wel makkelijk te herkennen.

Dus: Ik verveel *me* . -> Hij verveelt *zich*.

9. **wederkerig voornaamwoord:** *elkaar* en vormen van elkaar zoals: *mekaar* en *elkander*.
Wederkerige voornaamwoorden verwijzen naar meer personen.
Voorbeelden:
- Wij schudden *elkaar* de hand.
  - We zien *mekaar* morgen nog.
  - We hebben *elkander* al gezien.

2. Informeel en formeel gebruik van voornaamwoorden

Welke zinnen zijn juist?

- Vrienden *waarop* je kunt rekenen. Mensen *waarmee* ik samenwerk. De vrouw *waarvan* hij houdt.
- Vrienden *op wie* je kunt rekenen. Mensen *met wie* ik samenwerk. De vrouw *van wie* hij houdt.

Alle zinnen zijn juist. Veel mensen hebben een voorkeur voor de tweede optie (zoals *vrienden op wie je kunt rekenen*), omdat ze weten dat deze formulering als beleefder wordt beschouwd. Maar *vrienden waarop je kunt rekenen* is grammaticaal ook juist.

In de formele schrijftaal houdt men meestal de volgende regels aan:

- voorzetsel + *wie* als naar een of meer personen wordt verwezen:
Voorbeeld:
De jongen *met wie* ik op vakantie ga.
- een voornaamwoordelijk bijwoord (waar- + voorzetsel) als naar zaken wordt verwezen:
Voorbeeld:
De stoel *waarop* ik zit.

Andere voorbeelden:

- Het boek *waarover* je zo enthousiast vertelde, is me ook goed bevallen.
- Ze is iemand *met wie* je altijd gezellig kunt kletsen.
- De mensen *waarvan* we het huis gekocht hebben zijn zelf in een flat gaan wonen. (informeel, spreektaal)
- Het is een vriendin waar je altijd op kunt rekenen. (informeel, spreektaal)
- Mensen *van wie* vrienden en familie langskomen, worden door de gastvrouw opgevangen.

Vergelijk ook:

- a Dat zijn mensen *op wie* je kunt bouwen.
b Dat zijn mensen *waarop* je kunt bouwen.
- a Jij bent tenminste iemand *van wie* je op aan kunt.
b Jij bent tenminste iemand *waar* je *van* op aan kunt.
- a Dat is de jongen *met wie* ik een cursus mozaïeken ga doen.
b Dat is de jongen *waarmee* ik een cursus mozaïeken ga doen.
- a Zij is zo iemand *bij wie* je je meteen op je gemak voelt.
b Zij is zo iemand *waarbij* je je meteen op je gemak voelt.

De a-zinnen zijn het beleefdst, maar de b-zinnen zijn grammaticaal ook juist. Met woorden zoals *waarvan*, *waarmee*, wordt al eeuwenlang ook naar personen verwezen. De b-zinnen zijn informeel. De a-zinnen hebben dus de voorkeur in formele en zakelijke teksten.

3. Het gebruik van voornaamwoordelijke bijwoorden

Als je een voorzetsel met een voornaamwoord wilt gebruiken, schrijf of zeg je *er + voorzetsel*, *hier + voorzetsel*, *daar + voorzetsel* of *waar + voorzetsel*. De bijwoorden *er*, *daar*, *hier* en *waar* worden meestal vast geschreven aan het voorzetsel dat erachter staat. Die combinatie verwijst naar iets in de zin of de context; *er/daar/hier/waar + voorzetsel* betekent dan *voorzetsel + dat/dit/wat*. Het voorzetsel maakt geen deel uit van het werkwoord en ook niet van een ander deel van de zin. De grammaticale term voor woorden als *ervan*, *hiervoor*, *daarover* is *voornaamwoordelijk bijwoord*.

Voorbeelden:

- Ella kijkt *naar de optocht*. Ella kijkt *ernaar*.
- *Naar wat* kijkt Ella? *Waarnaar* kijkt Ella?
- Maurice leert *van zijn fouten*. Maurice leert *ervan*.
- *Van deze fouten* zal hij wel leren. *Hiervan* zal hij wel leren.
- De secretaresse keek wel op *van die rare stropdas*. *Daar* keek de secretaresse wel *vanop*.

Bij de volgende voorbeeldzinnen zie je een combinatie van: *er + voorzetsel* met een *werkwoord*.

- *ervan* leren
Wat heb je *ervan* geleerd? (= van wat er gebeurd is, van dat waar sprake van was)
Wat heb je *hiervan* geleerd? (= van dit)
Wat heb je *daarvan* geleerd? (= van datgene waar sprake van is)
Waarvan heb je het meest geleerd? (= van welk ding/onderdeel/etc.)
- *ervoor* waarschuwen
Ik heb je *ervoor* gewaarschuwd. (= voor het genoemde, voor dat wat gebeurd is)
Ik heb je *hiervoor* gewaarschuwd. (= voor dit)
Daarvoor heb ik je gewaarschuwd. (= voor datgene waar sprake van is)
Waarvoor heb ik je ook alweer gewaarschuwd? (= voor wat)
- *eraan* beginnen
Ik weet niet hoe ik *eraan* moet beginnen.
- *eraan* denken
Denk *eraan* dat jij moet afsluiten.
- *eraf* vallen
De tak viel *eraf*. Hij sprong op de bank en viel *eraf*.
- *erlangs* fietsen
Ze zijn dat gebouw aan het slopen. Ik zou *er* dus niet *langs* fietsen!